

ارزیابی مخاطرات در فرایند کنترل و بازرسی شناورها در بندر بوشهر با استفاده از روش تکنیک آنالیز شکست و خطا

امیر دیریزاده^{۱*}

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۲/۳۰

*نویسنده مسئول

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۸/۱۹

© نشریه صنعت حمل و نقل دریایی، ۱۳۹۹، تمامی حقوق این اثر متعلق به نشریه صنعت حمل و نقل دریایی است.

چکیده

افسران کنترل و بازرسی در زمان عملیات خود با خطرات متعددی مواجه می‌باشند. تحقیق حاضر با توجه به هدف یعنی شناسایی خطرات عملیات کنترل و بازرسی کشتی‌ها در بندر بوشهر از نوع کاربردی است و با توجه به اینکه از طریق فرم‌های FMEA به ارزیابی خطرات می‌پردازد از نوع توصیفی - پیمایشی است. فرم‌ها توسط ۴۰ نفر از افسران کنترل و بازرسی کشتی‌ها و مسئولان HSE بندر بوشهر تکمیل شدند. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد انتشار گازها و بخارات سمی و مضر در محیط‌های بسته، لیز خوردن به هنگام سوار شدن به قایق حمل کننده افسر، غبار خنثی، آتش‌سوزی در ساختمان، سقوط از ارتفاع و افتادن از قایق حمل کننده از نظر نرخ شدت باید مورد توجه قرار گیرند. لیز خوردن به هنگام سوار شدن به قایق حمل کننده افسر، افتادن از پله شناور جهت بازرسی، برخورد با اشیای درون کشتی، استرس گرمایی، تصادفات جاده‌ای، پشت میز نشینی طولانی مدت، از نظر نرخ احتمال وقوع مهم‌ترین ریسک‌ها می‌باشند. سقوط در انبار و از نظر مقدار RPN، لیز خوردن به هنگام سوار شدن به قایق حمل کننده افسر، افتادن از پله شناور جهت بازرسی و آتش‌سوزی در ساختمان، افتادن از قایق حمل کننده از نظر نرخ احتمال کشف‌شدن جزء مهم‌ترین خطرات می‌باشند.

واژه‌های کلیدی: کنترل و بازرسی، بندر بوشهر، تکنیک آنالیز شکست و خطا.

۱ - مقدمه

راهکارهای متعددی برای افزایش ایمنی بنادر توسط سازمان‌های بین‌المللی پیشنهاد شده است که کنترل و بازرگانی کشتی‌ها یکی از این راهکارها می‌باشد. کنترل و بازرگانی کشتی معمولاً به دو صورت است. کشتی‌هایی که قصد ترک بندر را دارند که معمولاً در کنار اسکله پهلو می‌گیرند و کشتی‌هایی که قصد ورود به بندر را دارند (کاریو و لوف، ۲۰۱۵). جهت بالا بردن سطح ایمنی شناورها و حفاظت از محیط زیست و همچنین تمایز نمودن شناورهای غیراستاندارد از استاندارد پس از ورود شناورها به بندر با اولویت‌بندی و انتخاب این شناورها اقدام به کنترل و بازرگانی آنها می‌گردد (اینترکارگ، ۲۰۰۰). افسر کنترل و بازرگانی شخصی است که از طرف مرجع دریایی جمهوری اسلامی ایران مجاز به انجام بازرگانی بر روی شناور می‌باشد و منحصراً در برابر سازمان پاسخگو می‌باشد (هاشمی، ۱۳۹۲).

مهم‌ترین وظایف و مسئولیت‌های این افسر شامل کنترل و بازرگانی گواهینامه‌های ایمنی کشتی بر اساس کنوانسیون‌های بین‌المللی، کنترل مدارک لازم جهت تخلیه زائدات نفتی و تجهیزات مربوطه به منظور جلوگیری از آلودگی آبهای تحت حاکمیت توسط کشتی بر اساس کنوانسیون مارپیل، جلوگیری از خرابی کشتی‌هایی که ایمنی و دریانوردی آنها به خطر خواهد افتاد و یا موجب آلودگی محیط زیست دریایی خواهند شد و مشخص نمودن معایب و نواقص موجود و تکمیل فرم‌های موجود می‌باشد (رئیسی و همکاران، ۱۳۹۱).

برای یکپارچگی عملیات کنترل و بازرگانی کشتی‌ها تفاهم‌نامه‌های مهم بین‌المللی منعقد شده است که مهم‌ترین آنها، تفاهم‌نامه اقیانوس هند می‌باشد که کشور ما نیز عضو این تفاهم‌نامه است. طبق این تفاهم‌نامه، کنترل و بازرگانی کشتی‌ها یکی از روش‌های شناخته شده جهت نظارت بر وضعیت فنی و ایمنی کشتی‌ها و شناسایی شناورهای غیراستاندارد و جلوگیری از ترد آنها می‌باشد. کشورها مجاز هستند رعایت الزامات کنوانسیون‌های دریایی همچون سولاس، مارپیل، خط شاهین و ... را بر روی کشتی‌ها بررسی نمایند و درخصوص کشتی‌هایی که عدم رعایت آنها محزز شده است اقدامات بازدارنده و اصلاحی را به اجرا درآورند (حافظلیان، ۱۳۹۶). بازدید از شرایط کشتی می‌تواند با در نظر گرفتن این موارد آغاز گردد: (۱) مشاهده وضعیت کلی کشتی، تجهیزات و نحوه کار و فعالیت پرسنل، (۲) بازدید مدارک و گواهینامه‌های کشتی و (۳) بازدید از محل‌هایی که بیشترین موارد نقص در آنها مشاهده شده است (لیو، ۲۰۱۳). در حین این بازرگانی‌ها، عواملی همچون پلهای ورودی کشیف و روغنی و عرضه‌ای بهم ریخته و بی‌نظم باعث بروز سوانحی برای افسر کنترل و بازرگانی کشتی‌ها می‌شود (اندرسون، ۲۰۰۸). وقوع سانحه برای افسر کنترل و بازرگانی عاقب زیادی همچون تأخیر در خروج یا ورود کشتی، تأخیر در عملیات تخلیه و بارگیری کشتی‌ها، افزایش تراکم کشتی‌ها در بندر و آبراه، مصدومیت یا حتی فوت افسر کنترل و بازرگانی در بر دارد. بنابراین لازم است تا خطراتی که یک افسر کنترل و بازرگانی از شروع تا انتهای کار با آن مواجه است شناسایی و اولویت‌بندی شود و با رفع و حذف این خطرات بتوان امنیت شغلی این افسران را ارتقاء داد. بنابراین، این تحقیق به دنبال شناسایی عوامل مؤثر در بروز سوانح، بیان نتایج احتمالی آنها و رتبه‌بندی آنها بر اساس اهمیت و ارائه راهکارهای عملی جهت جلوگیری از بروز سوانح می‌باشد.

اهمیت شناسایی و اولویت‌بندی ریسک‌های افسران کنترل و بازرگانی از آن جهت می‌باشد که این افسران اجازه خروج و ورود کشتی‌ها را به بندر می‌دهند. چنانچه اتفاقی برای این افراد رخ بددهد عملیات خروج و ورود کشتی‌ها دچار اختلال می‌شود. این اختلال نتایجی همچون افزایش زمانی کشتی‌ها، افزایش تراکم کشتی‌ها در بندر، ماندگاری بیشتر کشتی‌ها در بندر که باعث تأخیر در زمان عملیات تخلیه و بارگیری می‌شود که باعث دموج برای صاحبان کالا می‌شود و مهم‌تر از همه این موارد، در شهرت بندر از منظر ایمنی اثر سیار منفی می‌گذارد. این تحقیق به دنبال شناسایی خطرات بالقوه و بالفعل موجود در کنترل و بازرگانی کشتی‌ها در بندر بوشهر است تا این طریق احتمال وقوع این سوانح و اثرات جانبی آن را کاهش دهد.

۱-۱ مبانی نظری تحقیق

تاریخچه کنترل و بازرگانی کشتی‌ها به اروپا برگرداند. سانحه کشتی نفتی آمیکو کادیز که به دلایلی همچون شکستن تجهیزات، کنترل نامناسب شرایط فنی کشتی، خدمهٔ فاقد آموزش و مهارت و نواقص مدیریت اینمنی در عرضهٔ کشتی رخ داد، نقطهٔ شروع کنترل و بازرگانی کشتی‌ها بود.^{۱۴} کشور اروپایی تفاهم‌نامه پاریس را ایجاد کردند که از سال ۱۹۸۲ لازم‌الاجرا شد و مقرر شد افسرانی از بندر به عنوان افسر کنترل و بازرگانی کشتی‌ها به صورت غیرمنتظره از کشتی‌ها بازرگانی کنند (سعیدی و همکاران، ۱۳۹۰).

سه نوع بازرگانی تعریف شده است که عبارتند از: (۱) بازرگانی اولیه که شامل بازدید از کشتی به منظور بررسی اعتبار استاد و گواهینامه‌های مرتبط و شرایط کلی فنی و اینمنی کشتی، تجهیزات و خدمهٔ موردنیاز می‌باشد، (۲) بازرگانی جزء به جزء که شامل بازرگانی دقیق کشتی می‌باشد هنگامی که ادلهٔ کافی مبنی بر عدم‌انطباق شرایط فنی و اینمنی کشتی، تجهیزات و یا خدمه به صورت آشکار با قوانین وجود داشته باشد. این بازرگانی می‌تواند تمام جوانب کشتی همچون وضعیت، سازه، تجهیزات، حداقل خدمه، وضعیت کار و زندگی و مراحل عملیاتی کشتی را دربر گیرد، (۳) بازرگانی گسترده که به علت بالا بودن احتمال خطر در کشتی‌های فلهبر، تانکر و مسافربری با حداکثر سن مشخص، مورد بازرگانی گسترده‌تری قرار می‌گیرند (چلداوی، ۱۳۹۱).

تجزیه و تحلیل آمارهای موجود نشان می‌دهد که نواقص موجود بر روی کشتی‌ها به ترتیب به سه عامل اصلی مربوط می‌شوند: (۱) اینمنی شامل تجهیزات بقا در دریا و اطفاء حریق (۲) آلوودگی محیط زیست دریایی و (۳) ماشین آلات (سازمان بنادر و دریانوردی، ۱۳۸۵). در همین راستا سازمان بنادر و دریانوردی تصمیم گرفته است مراحل کنترل و بازرگانی کشتی‌ها و لیست موضوعی موارد نظارت بر کشتی‌ها را جهت اطلاع کلیهٔ مالکان و شرکت‌های کشتیرانی به منظور اجتناب از بروز توقیف‌های احتمالی و عدم تأخیر در حرکت شناورها در اختیار ایشان قرار دهد. در جدول (۱) و (۲) میزان بازرگانی‌های انجام‌شده توسط افسران کنترل و بازرگانی در بندر بوشهر در قالب بازرگانی از شناورهای سنتی زیر ۵۰۰ تن و شناورهای فلزی زیر ۵۰۰ تن ارائه شده است

جدول (۱): آمار کنترل و بازرسی اینمنی موتورلنج‌ها و شناورهای سنتی
زیر GT 500 مربوط به سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۳ استان بوشهر

درصد	تعداد لنج‌ها و شناورها			سال
	بازرسی شده	واجد شرایط	وارده	
۱۰۰	۱۲۰۴	۱۲۰۴	۱۴۲۳	۱۳۹۰
۱۰۰	۸۱۰	۸۱۰	۸۱۰	۱۳۹۱
۱۰۰	۶۴۲	۶۴۲	۶۶۲	۱۳۹۲
۱۰۰	۴۸۰	۴۸۰	۴۸۰	۱۳۹۳

جدول (۲): آمار کنترل و بازرسی اینمنی شناورهای فلزی زیر GT 500 مربوط به سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۳ استان بوشهر

درصد	تعداد شناورها			سال
	بازرسی شده	واجد شرایط	وارده	
۱۰۰	۱۲۳۵	۱۲۳۵	۱۲۳۵	۱۳۹۰
۶۶	۶۰۸	۹۱۲	۹۱۲	۱۳۹۱
۱۰۰	۴۳۸	۴۳۸	۴۳۸	۱۳۹۲
۱۰۰	۴۲۹	۴۲۹	۴۲۹	۱۳۹۳

جدول (۳): سوانح رخداده برای افسران
کنترل و بازرسی کشتی‌ها

تعداد	سال	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰
		۱۱	۲۴	۱۷	۲۸

جدول (۴): عوامل سوانح رخداده برای افسران
کنترل و بازرسی کشتی‌ها (به درصد)

درصد	محوطه بندر	محوطه کشتی	در محيط کشتی	جوی	شرایط
۵	۵۵	۴۰	۴	۵	

۲- روش تحقیق

در این تحقیق، کلیه افسران کنترل و بازرسی کشتی‌ها و مسئولان اینمنی، بهداشت و محیط زیست استان بوشهر به عنوان جامعه آماری در نظر گرفته شد. حجم این گروه ۴۰ نفر برآورد شد. تحقیق حاضر، دارای ماهیت کاربردی است زیرا هدف تحقیق شناسایی و ارزیابی مخاطرات عملیات کنترل و بازرسی کشتی‌ها در بندر بوشهر و ارائه راهکارهای عملی برای کاهش این خطرات می‌باشد. مراحل انجام تحقیق به این صورت می‌باشد:

مرحله اول: شناسایی مخاطرات عملیات کنترل و بازرسی کشتی‌ها در بندر بوشهر. شناسایی مخاطرات از طریق منابع کتابخانه‌ای شامل مقالات داخلی و بین‌المللی و گزارشات سوانح متنشرشده توسط کارشناسان سوانح دریایی اداره کل بنادر و دریانوری استان بوشهر صورت می‌گیرد.

مرحله دوم: ارزیابی مخاطرات شناسایی شده با استفاده از روش آنالیز شکست و خطا. روش آنالیز شکست و خطا از روش‌های تجربه شده و بسیار مفید برای شناسایی، طبقه‌بندی، تجزیه و تحلیل خطاهای ارزیابی مخاطرات و ریسک‌های ناشی از آنها است. به کمک این روش می‌توان خطاهای را ریشه‌یابی و از بروز آنها جلوگیری نمود. این تکنیک تکرار، شدت و احتمال وقوع ریسک‌های شناسایی شده را بررسی و بر اساس آن عدد اولویت ریسک تعیین می‌شود. هر ریسکی که عدد اولویت آن بیشتر باشد به عنوان ریسک مهم‌تر معرفی می‌گردد.

۳- تجزیه و تحلیل داده‌ها

بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای ۱۵ رسیک در ارتباط با فرایند کنترل و بازرسی لنج‌ها و شناورها شناسایی شد که قالب آنالیز شکست و خطای آن در جدول (۵) ارائه شده است.

جدول (۵): تعیین اولویت مقایسه زوجی معیارهای اصلی

ردیف	فعالیت	خطرو بالقوه	اثرات بالقوه / عواقب	شدت	علل بالقوه	وقوع	کشف
۱	بازدید از شناور	گازها و بخارات سمی و مضر در محیط‌های بسته	بیماری تنفسی و خنگی	خطروناک	نقص فنی دستگاهها	خیلی کم	خیلی خیلی
۲	بازرسی موتورخانه	سر و صدا	کر شدن افسر	خیلی زیاد	نقص فنی دستگاهها	خیلی کم	خیلی کم
۳	بازدید شناور	نور خورشید	بیماری‌های چشمی	زیاد	اشتباه افسر کنترل و بازرس	قابل توجه	خیلی کم
۴	فعالیت فرایند	استرس کاری	بیماری‌های روحی و روانی	جدی	نقص فنی دستگاهها، سختی شغل	متوسط	خیلی کم
۵	بازرسی شناور	سقوط تجهیزات و کالا روی افسر	ضریبه مغزی، شکستگی	جدی	نقص دستگاهها، اشتباہ نیروی انسانی	خیلی کم	متوسط
۶	بازرسی شناور	تصادف در محوطه بندر	فوت، شکستگی و ضرب دیدگی	جدی	اشتباه نیروی انسانی، عدم رعایت قوانین تردد در بندر	زیاد	متوسط
۷	بازرسی شناور	لیز خودرن به هنگام سوار شدن به شناور کنترل و بازرسی	افتادن در دریا، کوفتگی بدن	زیاد	اشتباه نیروی انسانی، عدم برخورداری از امکانات ایمنی	متوسط	خیلی کم
۸	بازرسی شناور	افتادن از پله شناور جهت بازرسی	افتادن در دریا، کوفتگی بدن، شکستگی	خطروناک	اشتباه نیروی انسانی، نامناسب بودن پله‌ها	زیاد	متوسط
۹	بازرسی شناور	لیز خودرن در شناور	ضریبه به سر، شکستگی	زیاد	اشتباه نیروی انسانی، به هم ریختگی عرشه کشته	زیاد	متوسط
۱۰	بازرسی شناور	سقوط از ارتفاع	ضرب دیدگی، شکستگی، در فنگی	خیلی زیاد	اشتباه نیروی انسانی	خیلی کم	خیلی کم
۱۱	بازرسی شناور	افتادن از شناور کنترل و بازرسی	افتادن در دریا	جدی	اشتباه نیروی انسانی، عدم برخورداری از تجهیزات ایمنی مناسب	خیلی کم	خیلی کم
۱۲	بازرسی شناور	آتش سوزی در موتورخانه	خفگی، بیماری‌های تنفسی	جدی	نقص فنی دستگاهها	متوسط	خیلی کم
۱۳	بازرسی شناور	افتادن از نقطه بالای شناور	از کار افتادگی، ضرب دیدگی	خیلی زیاد	اشتباه نیروی انسانی	خیلی کم	خیلی کم
۱۴	بازرسی شناور	سقوط در انبار	فوت، شکستگی، کوفتگی	خیلی زیاد	عدم برخورداری از تجهیزات ایمنی مناسب، اشتباہ نیروی انسانی، به هم ریختگی عرشه کشته	خیلی کم	خیلی کم
۱۵	بازرسی شناور	برخورد با اشیای درون کشتی	افتادن در دریا، شکستگی، بریدگی، ضرب دیدگی	قابل توجه	به هم ریختگی عرشه کشته، اشتباہ نیروی انسانی	متوسط	خیلی کم

نتایج نهایی حاصل از اجرای آنالیز شکست و خطای ارزیابی مخاطرات در فرایند کنترل و بازرسی شناورها در بندر بوشهر در جدول (۶) نشان داده شده است.

جدول (۶): نتایج نهایی حاصل از اجرای آنالیز شکست و خطای ارزیابی مخاطرات در فرایند کنترل و بازرسی شناورها در بندر بوشهر

شماره	خطر	نحو شدت	احتمال وقوع	احتمال کشف	اولویت ریسک	
A ₁	گازها و بخارات سمی و مضر در محیط‌های بسته	۱۰	۴	۴	۴	۱۶۰
A _۲	سر و صدا	۸	۴	۴	۴	۱۲۸
A _۳	نور خورشید	۷	۴	۴	۴	۱۱۲
A _۴	استرس کاری	۷	۴	۵	۵	۱۴۰
A _۵	سقوط تجهیزات بر روی افسر	۷	۴	۴	۴	۱۱۲
A _۶	تصادف در محوطه بندر	۷	۵	۵	۴	۱۴۰
A _۷	لیز خوردن به هنگام سوار شدن به شناور کنترل و بازرگانی	۱۰	۷	۵	۵	۳۵۰
A _۸	افتادن از پله شناور جهت بازرگانی	۷	۷	۷	۵	۲۴۵
A _۹	لیز خوردن در شناور	۸	۵	۵	۴	۱۶۰
A _{۱۰}	سقوط از ارتفاع	۹	۴	۴	۴	۱۴۴
A _{۱۱}	افتادن از شناور کنترل و بازرگانی	۹	۵	۵	۵	۲۲۵
A _{۱۲}	آتش‌سوزی در موتورخانه	۸	۴	۵	۵	۱۶۰
A _{۱۳}	افتادن از نقطه بالایی شناور	۵	۵	۵	۵	۱۲۵
A _{۱۴}	سقوط در انبار	۷	۴	۴	۷	۱۹۶
A _{۱۵}	برخورد با اشیای دون کشتی	۸	۷	۷	۴	۲۲۴

۴- نتیجه‌گیری

یافته‌های حاصل از تکنیک آنالیز شکست و خطابه صورت خلاصه به این شرح می‌باشد: (۱) از نظر نحو شدت، انتشار گازها و بخارات سمی و مضر در محیط‌های بسته، لیز خوردن به هنگام سوار شدن به شناور کنترل و بازرگانی، سقوط از ارتفاع و افتادن از شناور کنترل و بازرگانی مهم‌ترین خطرات می‌باشند، (۲) از نظر نحو احتمال وقوع، لیز خوردن به هنگام سوار شدن به شناور کنترل و بازرگانی، افتادن از پله شناور جهت بازرگانی، برخورد با اشیای دون کشتی و استرس کاری مهم‌ترین خطرات می‌باشند، (۳) از نظر نحو احتمال کشف‌شدن، سقوط در انبار نسبت به دیگر خطرات مهم‌تر می‌باشد و (۴) از نظر عدد اولویت ریسک، لیز خوردن به هنگام سوار شدن به شناور کنترل و بازرگانی، افتادن از پله شناور جهت بازرگانی، افتادن از شناور کنترل و بازرگانی و برخورد با اشیای دون کشتی مهم‌ترین خطرات می‌باشد.

مراجع

- چلدایی، رحیم. (۱۳۹۱). شناسایی نواقص و راهکارهای افزایش ایمنی شناورهای غیرکنوانسیونی متعدد به بندر امام خمینی (ره). دهمین همایش بین‌المللی سواحل، بنادر و سازه‌های دریایی، تهران، سازمان بنادر و دریانوردی.
- رئیسی، فاروق؛ سعیدی، سیدناصر؛ نورامین، امیرسعید. (۱۳۹۱). نقش و جایگاه بازرگانی کشتی‌ها در تأمین ایمنی دریانوردی و حفاظت از محیط‌زیست دریایی. دهمین همایش بین‌المللی سواحل، بنادر و سازه‌های دریایی، تهران، سازمان بنادر و دریانوردی.
- سازمان بنادر و دریانوردی. (۱۳۸۵). دستورالعمل کنترل و بازرگانی کشتی‌ها.
- سعیدی، سیدناصر؛ نورامین، امیرسعید؛ رئیسی، فاروق. (۱۳۹۰). بررسی وضعیت کنترل و بازرگانی فنی و ایمنی کشتی‌های خارجی در بنادر ایران. همایش ملی دریانوردی و حمل و نقل دریایی، چابهار، دانشگاه دریانوردی و علوم دریایی چابهار.
- هاشمی، سید احمد. (۱۳۹۲). راهکارهای ارتقاء شغلی افسران کنترل و بازرگانی کشتی‌ها. بیست و یکمین همایش ارگان‌های دریایی، رامسر، اردیبهشت‌ماه.
- حافظیان، مهدی. (۱۳۹۶). بررسی تأثیر الحق ایران به تفاهم‌نامه اقیانوس هند بر عملیات کنترل و بازرگانی بنادر کشور. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی خارگ.
- حیاتی، دانیال. (۱۳۹۴). بررسی وضعیت کنترل و بازرگانی شناورهای تحت پرچم ایران (از منظر فنی و ایمنی) متعدد به بنادر استان بوشهر و ارائه راهکارهای مناسب. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی خارگ.
- Anderson, D. (2008). The Effect of Port State Control on Substandard Shipping. Maritime Studies, Volume 2002, Issue 125, p 2002.

9. Cariou, C., Wolff, P. (2015). Identifying substandard vessels through Port State Control inspections. *Marine Policy*, 60 (2015) 27–39 28.
10. INTERCARGO. (2000). Port State Control: a guide for ships involved in the dry bulk trades. International Association of Dry Cargo Shipowners Publication, London.
11. Liu, L. (2013). Study on PortState Control Requirements in Shouthest Water of Chin, *Hong Kong Maritime Journal*, Issue 53, pp 34-49.